

ZÁKON O VETERINÁRNÍ PÉČI Č. 66 SB. ZE DNE 26. ČERVNA 1961 A JEHO VZTAH K OZBROJENÝM SILÁM

Major MVDr. František BĚLÍK

Celostátní konference KSČ v červenci 1960 a zasedání ÚV naší strany v únoru 1961 konstatovaly, že klíčem k uskutečnění dalšího vzestupu životní úrovně je podstatný vzestup zemědělské výroby. Třetí pětiletý plán rozvoje národního hospodářství na léta 1961—1965 vytyčil našemu zemědělství cestu především s ohledem na další rozvoj a zvelebení živočišné výroby. Jde o to, zajistit hojnost kvalitních zdravotně nezávadných potravin a surovin živočišného původu jednak opatřeními na úseku samotné prvovýroby a jednak zabezpečením náležitých opatření v obhospodařování potravin a surovin živočišného původu. Vliv důsledné a rozvinuté veterinární péče nekončí tedy u nemocného zvířete, nýbrž pokračuje v podnicích potravinářského i jiného zpracovatelského průmyslu, kde se potraviny a suroviny živočišného původu i krmiva vyrábějí, skladují, přepravují a uchovávají pro další spotřebu.

Nová zákonná úprava se na rozdíl od dosavadního stavu nespokojuje pouze vytyčením zásad pro výkon činnosti veterinární služby, popř. veterinárního dozoru ze strany státu a jeho orgánů, ale staví do nového aspektu povinnosti, jež musí respektovat každý, komu je svěřena starost o zvířata, o jejich chovy, dále kdo vyrábí a zpracovává potraviny a suroviny živočišného původu, skladuje je, přepravuje atd. Nový zákon odstraňuje dosavadní úzce odbornické zaměření veterinární služby, které často nebylo dobře chápáno a náležitě podporováno, přestože jeho význam byl i v minulém období nesporný, avšak forma plně nevyhovovala daným skutečnostem. Jde především o pojetí činnosti, kdy dosavadní normy byly podkladem spíše pro úřední, resp. policejní opatření ke zdolávání nálezů zvířat a pro kontrolu nezávadnosti potravin a surovin živočišného původu, která v minulém provedení byla odrazem soukromokapitalistického systému a se zřetelem k němu byla specificky řešena, zatímco problematika vznikající v přechodném období od kapitalismu k socialismu jak na úseku zemědělství, tak i potravinářského průmyslu se dostávala do stále hlubších rozporů s předpisy a jejich do jisté míry těžkopádnou interpretací.

Zákon o veterinární péči orientuje službu na všeobecné komplexní pojetí úkolů, které musí splňovat každý jednotlivec a každá organizace vyrábějící, zpracovávající a skladující hodnoty na úseku veterinární péče a hygienické a protiepidemické péče. Zákon se nespokojuje stanovením odpovědnosti vedoucích pracovníků, ale zdůrazňuje povinnosti ošetřovatelů, pěstitelů i chovatelů užitkových zvířat.

Stát, především prostřednictvím národních výborů a jejich veterinárních zařízení (kraj-

ských, okresních), napomáhá správnému uplatňování veterinární péče, organizuje všechna potřebná opatření, dozírá na jejich dodržování a současně poskytuje odbornou léčebnou péči zvířatům, činí opatření k prevenci a zdolávání nálezů a jiných hromadných onemocnění a chrání území státu proti zavlečení a šíření nálezů zvířat. V tomto rozsahu uplatňovaná veterinární péče pomáhá vytvářet v zemědělské prvovýrobě a při průmyslovém zpracování živočišných produktů podmínky pro výrobu zdravotně nezávadných potravin a surovin živočišného původu, a tím též přispívá v úzké součinnosti s hygienickou a protiepidemickou péčí k plnění úkolů stanovených zákonem č. 4/1952 Sb. k ochraně zdraví lidí.

Jednotlivé části zákona mají pochopitelně různě důležitý význam pro vojenskou správu a na tomto místě možno obšírněji komentovat hlavně stati mající bezprostřední vztah k poměrům u ozbrojených sil.

Ve výkladu pojmů je důležitý rozpis jednotlivých termínů, upřesňujících předmět veterinární péče. Tak pojmem „zvířata“ třeba rozumět jednokopytníky, skot, ovce, ostatní paznehtníky, prasata divoce žijící i domácí, ptáky, zvěř, zvířata pro zoologické zahrady, králíky, psy, kočky, ryby, včely, korýše a měkkýše. „Potravinami a surovinami živočišného původu“ je třeba rozumět zejména maso, masné výrobky, živočišné tuky, orgány zvířat v celku i v částech, vejce a výrobky z vajec, mléko a výrobky z mléka, med, vosk, kůži, kožky, srst, vlnu, peří, štětiny a žíně, rohovinu, kosti, popř. další výrobky (rohové, kostní, masové, kafilerické a rybí moučky).

V paragrafech 6—8 se zdůrazňuje preventivní charakter veterinární péče, která má hlavní těžiště v zemědělské prvovýrobě, přičemž ovšem k prevenci logicky náleží též systematický dozor na nákupní a tržní místa, jatky, všechny průmyslové podniky a zařízení pro zpracování potravin a surovin živočišného původu a krmiv, sběrný, sklady, prodejny a dopravní prostředky.

Ustanovení o ochraně státního území vyjadřuje zájem státu, aby se při dovozu a průvozu zvířat, potravin a surovin živočišného původu i krmiv nešířily nebezpečné nákazy. Nelze přitom ani opomenout ochranu při dovozu a průvozu takových předmětů, které mohou být nositeli nakažlivin, jako stelivo, postroje, ovoce (ze zamořených oblastí!), zelenina (dtto) apod. Zde hraje významnou úlohu bedlivé sledování veterinární situace již při uzavírání a uskutečňování obchodních smluv.

V souvislosti s nákazami zvířat mluví se v § 9 rovněž o nebezpečí anthroponózy. Nové pojetí se projevuje m. j. v organizování užších nákazových komisí při zemědělských komisích národ-

ních výborů, přičemž nutno zdůraznit, že jenom takto uplatňované pojetí umožňuje dnes účinné zákroky v případech nebezpečných a hospodářsky významných nákaz a že se plně osvědčilo již při zkušebním zavedení.

Další paragrafy (10 a 11) jsou v plném souladu s dosavadní koncepcí na úseku veterinárního dozoru při porážkách jatečných zvířat a stanoví, že jatečná zvířata v celém průběhu zužitkování, tj. před porážkou, při porážení i po porážení musí být odborně vyšetřena. Taková prohlídka dává záruku, že do oběhu budou uvolněny jen zdravotně nezávadné produkty. Totéž přiměřeně platí o zvěřině, rybách a jiných zvířatech nebo jejich částech určených k výživě lidí nebo ke krmení. I když v tomto případě jde o obtížný úkol při zabezpečování zdravotní nezávadnosti, je nutné učinit taková odborná a organizační opatření, aby nedošlo k újmě na veřejném zdraví. Pochopitelně nemá zde zákonodárce na zřeteli jenom epizootie nebo antrozoonózy. Problematika je daleko širší a kromě úseku medicínského zahrnuje nutně i hlediska biologická a nutritivní, popř. ekonomická.

V tomto směru připouští zákon výjimky jen u drobného domácího zvířectva (králíci, kůzlata a jehňata do stáří 3 měsíců a drůbež) pro spotřebu ve vlastní domácnosti držitele.

Místa pro porážení zvířat jsou rozhodujícím článkem, v němž lze účinnými opatřeními zabránit šíření nemocí zvířat za předpokladu, že plní úlohu přísného veterinárního filtru. Nález při prohlídce na jatkách může odhalit včas zdroje nemocí a umožnit v zemědělské výrobě, popř. i jinde, neprodleně provést opatření k snížení dalších škod a ztrát. Aby se zabránilo šíření nákaz a bylo vyloučeno nebezpečí přenosu nemocí, musí se porážka nemocných zvířat a zvířat podezřelých z nákaz provádět ve zvláštních zařízeních (sanitních jatkách nebo sanitních odděleních masových kombinátů, popř. velkých jatek). K tomu směřuje i ustanovení, že jatky a nákupní místa pro dodávky zvířat nesmějí být provozně spojena (což bylo dávným požadavkem veterinářů a je dnes s dobrými výsledky splněno). Nákupním místem je tržiště, kde se nakupují zvířata od zemědělského (popř. jiného výrobního) sektoru.

Vzhledem k tomu, že v současné době probíhá rozsáhlá a plánovitá výstavba jatek a reorganizace masné velkovýroby, nelze všude rigorózně dodržet podmínky sanitního porážení ve zvlášť k tomu určených a vybavených objektech. Proto jsou — podle specifických poměrů — určovány i jiné podmínky pro nutné porážky s časovým omezením na přechodnou dobu, než bude z technických důvodů umožněno zákonu vyhovět.

Zabezpečení zdravotní nezávadnosti potravin a surovin živočišného původu

Úzká spojitost úkolů veterinární péče s úkoly zabezpečování zdravotní nezávadnosti a biologické hodnoty potravin živočišného původu zdůvodňuje nutnost úzké spolupráce s orgány mi-

nisterstva zdravotnictví a národních výborů. Veterinární odbornost se uplatňuje na tomto potravinářském úseku jak při výrobě, tak též při dovozu z ciziny, při zpracování potravin, ošetření, úschově, přepravě a skladování, a to až do jejich uvolnění do oběhu. V některých zvláštních případech veterinární činnost je na tomto úseku přímo výkonně prováděna (velmi nebezpečné nákazy s mimořádnými důsledky medicínskými, hospodářskými aj.).

Paragrafy 14—18 upravují vzájemné vztahy mezi rezorty; o pojetí těchto vztahů možno vcelku uvést, že jsou vedeny duchem vzájemné úzké součinnosti a spolupráce tak, aby byl vždy chráněn zájem celého národního hospodářství. Zejména na úseku ochrany před nemocemi přenosnými mezi lidmi a zvířaty navzájem a při zabezpečování zdravotní nezávadnosti potravin a surovin živočišného původu je samozřejmé, že zákon č. 4/1952 Sb. „O hygienické a protiepidemické péči“ ve znění zákona č. 18/1957 Sb. a zde komentovaný zákon č. 66/1961 Sb., „O veterinární péči“ se doplňují v zájmu věci a třeba napnout všechny síly k jejich důslednému uvedení do všeobecné praxe.

Z hlediska vojenské správy je důležitý § 15, který hovoří o tom, že u útvarů a zařízení ozbrojených sil platí předpisy vydané MV a MNO, přičemž je stanoveno, že orgány ozbrojených sil postupují při realizaci veterinární péče podle tohoto zákona a v úzké součinnosti s národními výbory.

Zákonná úprava veterinární péče nezastihla vojenskou veterinární službu nepřipravenou. V koncepci vojenské veterinární služby došlo v uplynulých letech k zásadní změně v pracovní náplni a takto vznikající nová situace si vynutila rozsáhlou revizi dosavadních předpisů, které v minulosti plně splnily svoje poslání v hipické armádě. V současné době je těžiště vojenské veterinární služby dáno stěžejními úkoly veterinárního zabezpečení na úseku

- a) hygieny potravin a surovin živočišného původu,
- b) nákaz zvířat se speciálním zřetelem na antrozoonózy,
- c) péče o služební zvířata a zvířata voj. správy.

Tyto hlavní úkoly se odrážejí jak v mírovém, tak i v polním životě vojsk nemalou měrou. Bylo věcí správné úvahy rozhodnout o pořadí naléhavosti a důležitosti úkolů. Proto byl správně zpracován přednostně předpis „Veterinární služba v poli“ Vet-1-1 a v současné době je řešeno formou předpisu Vet-1-2 veterinární zabezpečení vojsk v míru.

Polní problematika veterinární služby tak, jak je zpracována v předpise Vet-1-1, nemá ve svém celku v dostupných pramenech předlohu v žádné podobné práci. I když řadu věcí pochopitelně řeší předpis rámcově, přece přináší řadu prvků jako výsledek vojenskovedecké práce a na podkladě zkušeností širokého zpracovatelského kolektivu jako novum.

Tematika je rozdělena logicky uceleně do deseti hlav, z nichž každá navazuje na jednotlivé hlavní úkoly a rozvádí je předpisovou formou.

Prvé tři hlavy řeší specifické otázky týkající se poslání veterinární služby vševojskové armády, organizace a řízení veterinární služby v soudobých podmínkách a veterinárního průzkumu. Nejsou opomenuty záležitosti týkající se součinnosti s ostatními partnery prostřednictvím náčelníka zdrav. služby, nutné polní agendy a systému racionálního řízení podřízených funkcionářů, jimž nemají být svázány ruce v jejich osobní iniciativě neměnnou šablonou a kteří mají být více méně v rozhodování samostatní, ovšem v souladu se **zásadami** vojenské veterinární medicíny.

Hlava čtvrtá — veterinární zabezpečení zásobování vojsk masem a potravinami živočišného původu — zahrnuje organizaci tohoto úseku odborné činnosti, řeší jednostupňovou a vícešupňovou kontrolu nezávadnosti potravin určených pro vojska, otázku stálých a přechodných veterinárních kontrolních míst (VKM), systém práce při těžbě potravin z místních zdrojů a při zásobování péčí frontu.

Zásady vojenského posuzování masa a potravin živočišného původu jsou shrnuty do kapitol:

1. Veterinární prohlídka jatečných zvířat.
2. Veterinární prohlídka masa.
3. Označení a identifikace prohlédnutého masa.
4. Návod na posuzování masa u nejběžnějších případů.
5. Požadavky na potraviny živočišného původu, a to jak na potraviny běžně přicházející na trh ve smyslu ČSN (s uvedením dalších požadavků nebo potvrzením důležitých vlastností), tak i na potraviny, které slouží v mírovém hospodářství jako polotovary, popř. výchozí speciálně ošetřené suroviny, a v polních podmínkách se s nimi setkáváme bezprostředně při zajištění výživy vojsk. Jsou dále souhrnně popsány nejčastější vady uzenářských výrobků, běžně se v praxi vyskytující, s návodem na hygienické posouzení těchto vad. Zde je předpis pomůckou zejména pro pracovníky, kteří nemají v tomto oboru potřebné zkušenosti a mohou se vyvarovat nesprávných závěrů. Z ostatních potravin živočišného původu jsou vzpomenu tyky živočišného původu, mléko a mléčné výrobky, vejce, výrobky z vajec a včelí med.

Kapitola o rychlých orientačních metodách použitelných v poli k zjištění nezávadnosti masa a potravin živočišného původu zahrnuje otázky smyslového hodnocení potravin a popisuje orientační zkoušky, k nimž jsou veškeré pomůcky uloženy v příruční soupřavě. Zařazena sem byla rovněž zkouška na průkaz amoniaku podle Ebera, přestože někteří odborníci se o ní vyjadřovali skepticky. Zůstává faktem, že pro přesvědčivou a rychlou orientaci je to zkouška všeobecně uznávaná, běžně užívaná a kromě toho lze ji doplnit dalšími druhy šetření. Totéž platí o zkoušce varem, která — pokud je provedena správně — je jednou z nejcitlivějších pro zjiš-

tění odchylek pachu nejružnějšího druhu a původu.

Laboratorní vyšetřování potravin živočišného původu a postupy při odběru a zaslání vzorků těchto potravin upravují kapitoly v souladu s obecně platnými zásadami a hygienickými předpisy ministerstva zdravotnictví.

Stručně je pojednáno o ochraně jatečných stád před účinky atomových zbraní a ostatních prostředků hromadného ničení a odstraňování následků napadení. Zásady ochrany masa a potravin živočišného původu a kontrolu jejich nezávadnosti řeší předpis rámcově v části pojednávající o ochraně před radioaktivním zamořením, před OL a BBP. Současně na podkladě dosavadních zkušeností jsou dány pokyny pro další opatření. Zpracovatelé vycházejí ze zásady, že výzkum půjde v těchto otázkách rychle kupředu a nové ověřované poznatky bude možno průběžně upřesňovat nebo opravovat např. ve formě směrníc apod. Proto nebylo možno zahrnout sem řadu připomínek, které nebyly v souladu s uvedenou koncepcí. Praxe ukazuje, že tento postup byl v řadě případů správný a že předpis skutečně není neměnné dogma. V závěrečných kapitolách hlavy 4. je projednán systém neškodného odstranění konfiskátů, péče o jateční suroviny živočišného původu a připojeny přehledné tabulky umožňující rychlá rozhodnutí v otázkách dezinfekce, dezinsekce a deratizace.

Nemenšího významu je hlava 5, veterinární protiepidiotická opatření, která byla zpracována se speciálním zaměřením na BBP a doplněna přehledem některých nebezpečných infekčních chorob zvířat s jejich stručnou charakteristikou a popisem opatření nutných k jejich zdolání. Odběr patologického materiálu a jeho zaslání k laboratornímu vyšetření jsou přehledně popsány v samostatné kapitole. Je zde řada nových prvků, jimiž je úkol — zdolávání nákaz v poli — proti běžným mírovým hlediskům obohacen a prohlouben.

Hlava 6 — veterinární zabezpečení služebních zvířat — výstižně shrnuje cenné zkušenosti, které ani dnes neztrácejí svou aktuálnost. Pochopitelně právě v této části bylo provedeno zestručnění, ovšem nikoli na újmu kvality veterinární péče. Nově byly pojaty kapitoly o ochraně služebních zvířat před účinky ZHN a připojen stručný popis nemoci z ozáření u zvířat, kapitola o zvláštích veterinární péče o koně a psy v poli, o doplňování laboratorních zařízení vševojskové armády laboratorními zvířaty, zásobování konzervami s beraní krví, provádění veterinární očisty a odmořování služebních zvířat zasažených OL a zvířat kombinovaně zasažených OL a RAL.

Rovněž doplňování a výcvik služebních zvířat v poli je v předpise řešen spolu s vytyčením účasti orgánů veterinární služby při těchto úkolech.

Hlava 7 řeší účast veterinární služby při zabezpečování kořisti a úklidu bojiště. Tato — často nedoceněná — problematika zasluhuje monografické zpracování, neboť řada úspěšných

opatření jak v obou minulých válkách, tak i v míru ukazuje, že jde o úkoly, které nelze zanedbávat a při nichž veterinární služba sehrála velmi kladnou úlohu a má řadu cenných zkušeností, jež nesmějí upadnout v zapomenutí.

Hlava 8 — veterinární materiál — doplňuje výstižně všechny úseky veterinární činnosti.

Hlava 9 — bojová dokumentace veterinární služby, veterinární evidence a statistiky dokresluje řadu úkolů vytyčených v průběhu ostatních kapitol a pomáhá tyto úkoly realizovat.

Hlava 10 — zvláštnosti činnosti veterinární služby za útoku, v přípravném období, v průběhu boje, za obrany, za přesunu, na nepřátelském území, v horách, ve stepích a pouštích, v lesnatých a bažinatých prostorech a v zimě — pamatuje na hlavní ukazatele, jichž nutno být pamětliv při provádění veterinárních opatření v dané situaci. Rovněž tato hlava vychází z cenných zkušeností na četných úsecích veterinární

činnosti, s nimiž se obvykle nesetkáváme a které mohou být v dané situaci rozhodující pro pracovní úspěch.

Přílohová část Vet-1-1 vedle vzorů dokumentů obsahuje přehled důležitých technicko-taktických dat, přehled přípustného stupně zamoření pro posuzování jatečných zvířat i smluvené značky pro vedení bojových dokumentů.

O předpisu Vet-1-2 bude pojednáváno zvlášť.

Závěr

Vydání zákona č. 66/1961 nezastihlo vojenskou veterinární službu nepřipravenou. V komentáři k polnímu předpisu Vet-1-1, „Veterinární služba v poli“, je dokumentována bojová odborná připravenost veterinární služby k plnění úkolů, o jejichž oprávnění a významu dnes již není pochyb.